

REMINISCENCIJA KAO STVARALAČKI REFLEKS

Lektira jednog pesnika koji naporno i brižljivo uspostavlja sopstvenu stvaralačku individualnost, može imati nepredvidive refleksije na njegovo stvaralaštvo. Međutim, ne događa se retko da neki od određujućih uticaja uz koje osvajamo vlastiti izraz, nisu ujedno i determinante našeg razvojnog stvaralačkog puta. Ovde, dakle, govorimo o razlici između uticaja određenih konkretnih poetika, čvrsto utemeljenih u književno-istorijskom kontekstu i pesničkih uticaja koji se odnose isključivo na senzibilisanje unutrašnjeg sveta stvaralaca ili, da budemo slikovitiji, *pejzaža duše*.

Kao jedan iz brojne plejade „ukletih pesnika“, Georg Trakl bi, sasvim je izvesno, bio to isto u bilo kom društveno-istorijskom dekoru. Takva konstanta ove složene kategorije „ukletosti“ upućuje nas na jedno dublje i univerzalnije stanovište poezije kada govorimo o njenim sociološkim aspektima, koji, dakako, nisu primarni, ali se veoma često uzimaju kao vid mere formiranja društvene i etičke svesti. Romantičarski pesnici, čijim stvaralaštvom provejava ovakav senzibilitet, poput Šelija, Ljermontova ili našeg Branka Radičevića, promenili su dotadašnju percepciju odnosa *ja – svet*, a intimnu stvarnost emocija, čežnje i patnje stavili u službu nadržavanja granica ličnog tragizma. Vanvremenost ovih tema potvrđuje se i u stvaralaštvu nekih kasnijih pesnika, neovisno od estetskih postulata epohe ili istorijske pozadine. Poslednji takav primer u našoj poeziji jeste Stevan Raičković.

Georg Trakl, najistaknutiji predstavnik namačkog ekspresionizma, nije „ukleti pesnik“ samo zbog oskudnih biografskih činjenica koje imamo o njegovom kratkom, dvadeset-semdogodišnjem životu. Apokaliptične slike propadanja sveta, užasa rata i strah od smrti, prevladavajući su motivi Traklovih pesama; između ostalog i zato što predstavljaju korpus njegovog neposrednog životnog iskustva. Međutim, taj motivsko-tematski opseg samo je pogodna, podražavajuća podloga za projekciju univerzalnog osećanja usamljenosti, teskobe, melanholije i nezaustavljive navale besmisla. I jutarnji odlazak po novine ili posmatranje živog skeleta antene na jesenjoj mesečini mogu biti motivi jednako prisutnog tragizma kao i prizori smrti i propadanja.

Trakl je pesnik s početka dvadesetog veka, doba kada se u poeziji na različite načine traga za alogičnim izrazima i slikama koje se više oslanjaju na iskustva sna i nesvesnog nego stvarnosti. Njegova pesma se često opire obrascima tumačenja i predstavlja ekspresivni tekst neočekivanih metaforičkih konstrukcija i jezičkih oblika. Zbog toga je čitalac pod snažnom prinudom da značenjske vrednosti stihova prihvata na intuitivnom perceptivnom planu, a ne kroz kognitivni pristup. Upravo sam u tome, svojevremeno, prepoznao aplikativnost Traklove poezije, ili, da budem precizniji, njenih efekata na moju stvaralačku prirodu.

Za mladog pesnika, kakav sam bio pri prvom susretu sa Traklovom poezijom, to je izuzetno iskustvo, koje sem zadovoljstva otvara i pitanja velike čitalačke, ali ponajpre stvaralačke

odgovornosti. Poput Remboa ili Miljkovića, Trakl je pesnik koji je otrovno lekovit. Ne postoji recept za bezbednu konzumaciju. A ona je svakako nasušna ako računate da se ozbiljno posvetite svom stvaralačkom napretku. To je kao da vam zapadne dužnost da prođete prelepim, hipnotički zavodljivim predelom, sa obavezom da čitavi izađete iz minskog polja kojim je taj pejzaž gusto zasađen. Takav magnetizam je potencijalno poguban, budući da sputava i sužava domete stvaralačke autentičnosti, pozivajući na podražavanje i epigonstvo.

Bez dvosmislenosti mogu reći da Georg Trakl nije presudno uticao na razvoj mog pesničkog postupka, niti je njegova poezija u bilo kakvom dosluhu sa mojim poetičkim nečelima. Ipak, uticaj ne mora da bude vidljiv samo u načinima na koji se nešto postiže ili, pak, u postignutom. Trakla sam čitao u životnom dobu kada se *vaspitava*ju osećanja, kako bi to rekao Kolridž; u doba kada se vaspostavljaju receptori dovoljno osetljivi da obezbede rezonantnost unutrašnjeg bića, kojeg smo skloni da imenujemo kao lirsko *ja*.

Pesma *Dečaku Elisu*, koju sam izabrao za ovu prigodu, iako se ne ubraja u najuspelija Traklova ostvarenja, na mene je ostavila neizbrisiv utisak. Zavela me je, na prvo čitanje, suptilna dramaturgija lirske ispovednosti. Pored sve gorčine poimanja stvarnosti i apsurdna postojanja, pesma ne odaje vapaj, kletvu ili hulu, već kroz nju provejavaju elegičnost i melanholija slutnji i priviđenja. Snovidbene refleksije, kojima Trakl razvija prepoznatljivu atmosferu lucidnog i gospodstvenog pesimizma, stvaraju gusto tkivo sekundarne asocijativnosti. Značaj ekspresivnih slika i sinestezičkih mesta samo je amblematska, putokazna. U istoj funkciji je i upravni govor, koji nosi teret oprostajnog obraćanja:

*Elise, kada se kos u crnoj šumi glasi,
ovo je propast tvoja...*

Čak i kada kreira estetizovane htonične prizore, pesnik nastavlja mirnim, ispovednim tonom, koristeći se standardnim motivima među kojima razvija svež, neočekivan odnos:

*...Telo ti je zumbul
u koji monah uranja voštane prste...
...
...Na slepoočnice kaplje ti crna rosa...*

Upravo ta inventivna korelacija motiva i značenjskih nosivosti akumulira u pesmi snažne odjeke traganja za smislom, gde govor i, pre svega, sam nagon za njim, treba da budu pouzdani oslonac.

*...Crna pećina naše je ćutanje,
iz nje ponekad kroči blagosna zver
i polako obara teške kapke...*

Ovakav odnos prema govoru, odnosno onom što se otima na granici progovora, latentno nas navodi na pomisao da i sama Traklova pesma, kao tvorevina, egzistira kao talac

tog istog, nikada sasvim uobličenog saopštenja, koje je više nagoveštaj nego svršena forma iskaza. Time se možda delimično objašnjava njena nejasna ali prozračna, neuhvatljiva, a opet, uporna i zavodljiva višeznačnost. Tako nam u snovima često alogične situacije, pojave ili slike deluju sasvim obrazložive i smislene, budući da su oslobođene okova naučenog poimanja. Potiču iz najdubljih arhetipskih slojeva bića. Kao i koren Govora. Trakl, na svoj način, uspostavljaajući nove odnose u jezičkoj materiji, lišava govor naslaga svakodnevnog komunikacijskog iskustva. Stoga tumačenje nije ni potrebno. Bar ne na način koji nam nameće goli razum.

Traklova poezija je za mene predstavljala jedno od izvorišta poetičke senzualnosti, kao što je to, uostalom, bila Berliozova, Listova ili Debisijeva muzika. On je jedan od autora čiji su mi stihovi poslužili za usvajanje izvesnog modela inicijalnog stvaralačkog nagona i pozicije. Bilo je dovoljno da se prisetim emocije koju bude nanosi Traklove ekspresivnosti, oplemenjene instrumentarijumom oniričke logike, pa da postignem nadražajni i delatni unutrašnji ambijent.